

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ՅՈՒՆԱՆՈՒՆ ԳՊՐՈՅՐ

ԵՒ

ՆՐԱԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ԹՐԱՆՆԵՐԸ

(Շարունակություն)

§ 46. Յուսման համար հարմար է ընտրել լատինական տառերով գրված բառերը: — Յունարան հնագույն թարգմանությունները ծագել են, ինչպես տեսանք, ոչ թե միասնաբար ու միաժամանակ վեցերորդ, եփթերորդ կամ ութերորդ դարում, այլ զանազան ժամանակաշրջաններում, եւ բաժանուժ են երեք տարբեր շերտերի: Արդ՝ այս հիմնական եղբակացութեանը յանգեցուց յետոյ, կարծում եմ, որ դժուար է բացատրել նրանց մէջ հանդիպող համանման հատուածների թարգմանութեան այն կապն ու առնչութիւնը, որ նկատուած են մասամբ բանասիրական նորագոյն աշխատութիւններում: Համանման այդ հատուածներն են.

1. Սահմ., 165, 16-19.

Պիտ., 360, 20-21

«Որպէս եւ թէոգնիս յայտ առնէ ցոյն Սկիւռնոս ասելով՝ թէ պարտ է յաղթաւոր թէնէ փախչել եւ ի միծախտեղն անկանել ծովն, եւ ի վիմաց, Սկիւռնէ, հոսիլ յարեգակնակոխ»¹:

«Արժան է յաղթաւորութեան փախչել, եւ ի մեծն անկանել ծով եւ կամ ի վիմաց հոսիլ ի բարձանց»²:

Եթէ չեմ սխալում յունարէն համանման այս հատուածների տարբեր թարգմանութիւնը մասնաշնչուած է Ադ. Բաումգարտների Über das Buch «Die Chrie» ուսումնասիրութեան մէջ²: Գժբախտաբար, այդ աշխատութիւնը չունեմ այժմ ձեռքիս տակ: Ամենաուշագրաւն է այս հատուածներում յունարէն ἡλιόβατος բառի տարբեր թարգմանութիւնը՝ արեգակնակոխ եւ բարձր: ἡλιόβατος այս բառը, ինչպէս յայտնի է, հաս-

¹ Սղն հատուածի յունարէն բնագիրը տես Dav. Prolegom., էջ 32 19-23

«Ὡς καὶ ὁ Θεογνὺς τοῦτο δηλοῖ πρὸς Κύρρον τινὰ οὕτω λέγων·
Χορὴ πενήν φεύγοντα καὶ ἐς μεγαλήτεα πόντον
ῥίπτειν καὶ πετρῶν, Κύρρε, καὶ ἡλιόβατον».

² S. Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, 1886, էջ 457-515:

կացուել է յունարէնում երկու տարբեր իմաստով՝ կամ իբրեւ ἡλιό-βατος = «անմատչելի, խիստ բարձր», եւ կամ իբրեւ ἡλιό-βατος = «արեգակնա-ճեմ, արեգակնա-կոխ»¹: Արդ՝ «Յաղագս Պիտոյից» երկի թարգմանն այդ բառը հասկացել է առաջին իմաստով, իսկ Սահմանքի թարգմանը՝ երկրորդ իմաստով: Աւելի քան պարզ է, որ այդ թարգմանները պէտք է լինեն տարբեր անձնաւորութիւններ: Արդ՝ քանի որ սոյն իմ աշխատութեան մէջ ցոյց է տրուած արդէն, որ «Յաղագս Պիտոյից» գրուածքը յունարան առաջին շերտի թարգմանութիւն է, իսկ Սահմանքը՝ երրորդ շերտի, եւ որ այդ թարգմանութիւնները ծագել են տարբեր ժամանակաշրջաններում, շատ պարզ ու հասկանալի է այժմ՝ թէ այդ թարգմանութիւնների եւ թէ դրանց թարգմանիչների իրարից տարբեր լինելը, եւ այդ ինդիքը պէտք է համարել ըստ իս վերջնականապէս լուսաբանուած ու լուծուած:

2. Մի ուրիշ նոյնքան հետաքրքրաշարժ հատուած մատնացոյց է արել Նիկ. Ադոնցն իր «Արուեստ Գիտնիսեայ քերականի» աշխատութեան մէջ.

Սահմ., էջ 182, 9-11.

Թրակ., էջ 42, 15-18.

«Արեստ է՝ բաղկացուած ի հասողութեանէ ներհմութեամբ նախա-կրթեալ առ ի պիտանացու ինչ կատարումն, որ ի կենցաղումն»²:

«Արուեստ է՝ բաղկացուած ի թողմանէ նախա-կրթեալ առ ի պիտանացու ինչ իրա, որ ի կենցաղումն»²:

Իսկապէս՝ այս հատուածը ոչ թէ թրակացու քերականութեան հայերէն բնագրի մէջ է գտնուում, այլ Դաւթի փիլիսոփայի քերականի մեկնութեան մէջ³, սակայն Նիկ. Ադոնցը կարծում է, որ նոյն հատուածը եղած պիտի լինի թրակացու քերականութեան յաւելուածում, որտեղից եւ, հաւանաբար, քաղել է Դաւթի փիլիսոփան: Արդ՝ այս հատուածում ուշադրութեան արժանի է, ամէնից առաջ, ինչպէս շատ ուղիղ դիտել է Նիկ. Ադոնցը, κατὰ λέφειս յունարէն բառի տարբեր թարգմանութիւնը՝ հասողութիւն եւ թողումն: Սահմանքի թարգմանը κατὰ λέφειս

¹ S. Dr. W. Pape's Griechisch-Deutsches Handwörterbuch, Bd. I, 1888, էջ 1161:

² Յունարէն բնագիրը տես Dav. Proleg., էջ 144 5-6. «τέχνη ἐστὶ σύστημα ἐκ καταλήψεων ἐμπειρίας συγγεγοµ-
νασμένη πρὸς τι τέλος εὐχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ».

³ Նիկ. Ադոնց, Արուեստ Գիտնիսեայ քերականի, էջ 80:

բառը հասկացել է *καταλαβάνειν* = հասկա-
նալ, հասու լինել բայից, իսկ միւս թարգմանը՝
καταλείπειν = թողուլ բայից: Միանգամայն
պարզ է, ինչպէս եւ ճիշտ եզրակացնում է Նիկ.
Աղոնցը, որ այս հատուածների թարգմանները
պէտք է լինեն տարբեր անձնաորութիւններ:
Սակայն Նիկ. Աղոնցը ենթադրում է միեւնոյն
ժամանակ, որ այդ թարգմանութիւնները միա-
ցած միւս մասերում այնքան են իրար համապա-
տասխան, որ կարող են լինել միեւնոյն գրական
դպրոցի արտադրութիւն: Այս ենթադրութիւնը,
ըստ իս պէտք է համարել այժմ անընդունելի,
քանի որ գիտենք արդէն, որ Սահմանք եւ Թրա-
կացու քերականութիւնը տարբեր ժամանակի ու
յուշաբան տարբեր դպրոցների թարգմանու-
թիւններ են:

3. Էլիասը եւս իր Ստորագութեանց մեկ-
նութեան մէջ ունի երկու հատուած, որ գտնուում
են նաեւ Թրակացու քերականութեան մէջ:

Էլիաս, 55, 2-6.

Թրակ. 15, 23 16, 6.

«Եւ չգրեցողս պարտ
է ընդունել, որք հակորո-
շին զյարանունսն անուա-
նականաց եւ բայականաց՝
Քանզի է Փափկանէս ի
փափկութենէ եւ Աս-
տուածանէս յաստուծոյ.
Իսկ բայականք՝ ի սիրելոյ
սիրեմ եւ յիմանալոյ իմաս-
տուն. զոր պարտ է զամե-
նայնս յարանունս կոչել.
Իսկ նորա զոմանս անուա-
նականս կոչեն եւ զոմանս
բայականս»:

«Զարանուն է որ յար
յանուն ինչ քերդոցեալ
է, որպիսի Տիրիճան, խաթ-
նան:

Բայածական է որ ի բայէ
ածանցոցեալ է, հրաբ Եւ-
րուն, իմաստուն, մար-
թուն»:

Էլիաս, 51, 21-24.

Թրակ. 19, 9-12.

«Եւ կամ ըստ իրաց հա-
ղորդին եւ ըստ անուան
զանազանին, եւ լինին բազ-
մանունքն՝ որպէս խաղաղա-
լապր, մարտացու, վաղա-
կաւոր, սուսեր, նրան»:

«Փաղանուն է որի գա-
նազան անուանս զնոյն ցու-
ցանէ. որքոն՝ խաղ, դա-
լապր, մարտացու, վաղա-
կաւոր, սուսեր, նրան»:

Նիկ. Աղոնցը, որ վերոյիշեալ իր աշխա-
տութեան մէջ քննութեան է առել այս հա-
տուածները (էջ CLXX—CLXXII), մատնանիշ
է անում, որ յունարէն *Θέων* եւ *Τρύφων* անուն-
ներն Էլիասի մեկնութեան մէջ թարգմանուած
են Աստուածանէս եւ Փափկանէս, իսկ Թրակացու
քերականութեան մէջ՝ *Տիրիճան*, *σπάθης*, *ἄορ* եւ
Բայց յունարէն *Ξίφος*, *μάχαιρα*, *σπάθη*, *ἄορ* եւ

φάσγανον բառերը թարգմանուած են թէ Էլիասի
եւ թէ Թրակացունոյն երկերում միատեսակ՝ դա-
լապր, մարտացու, սուսեր, խաղ եւ նրան: Նիկ.
Աղոնցի կարծիքով, երկրորդ հատուածում բա-
նացի այդ նմանութիւնը կարելի է բացատրել
երկու կերպ՝ կամ թարգմանութիւնները միեւ-
նոյն անձի աշխատութիւն են եւ կամ Էլիասի
թարգմանը օգտուած պիտի լինի Թրակացու
քերականութեան հայերէն թարգմանութիւնից:
Ինչ վերաբերում է *Θέων* եւ *Τρύφων* անունների
թարգմանութեան, Նիկ. Աղոնցը հնա-
տարբեր թարգմանութեան, որ միեւնոյն թարգմանը
բաւոր է համարում, որ միեւնոյն թարգմանը
նոյն անունները կարող էր թարգմանել մի դէպ-
քում՝ Տիրիճան ու խաթնճան, կամենալով հայա-
ցնել յունական այդ անունները, իսկ մի այլ դէպ-
քում՝ Աստուածանէս եւ Փափկանէս, աշխատե-
լով պահել նոյն անուններն անփոփոխ՝ համա-
պատասխան յունարէն բնագրին: Կարեւոր այս
վերջին վերջնական լուծումը նա թողնում է ա-
նորոշ, մինչեւ որ երեւան կը գան նոր փաստեր
ու տուեալներ, որոնք ցոյց կը տան Էլիասի թարգ-
մանչի կախումը Թրակացու քերականութեան
թարգմանութիւնից:

Քանի որ սոյն իմ աշխատութեան մէջ ցոյց
տրուեց արդէն, որ Թրակացու քերականութիւնը
յուշաբան առաջին շերտի թարգմանութիւններից
ամենահինն է, մինչդեռ Էլիասի Ստորագութեանց
մեկնութիւնը որոշուեց, որպէս յունաբան դպրոցի
երրորդ շերտի աշխատութիւն, թարգմանուած
շատ աւելի ուշ՝ մի այլ ժամանակաշրջանում,
ուստի խօսք անգամ չի կարող լինել, որ Թրա-
կացու քերականութեան ու Էլիասի Ստորագու-
թեանց մեկնութեան թարգմանները լինեն միեւ-
նոյն անձը:

Ըստ երեւոյթին, բազմանուն կամ փաղա-
նուն գաղափարի սահմանման համար ընդհանուր
ընդունուած բացատրութիւն է համարուել,
Թրակացու քերականութեան ազդեցութեամբ,
«խաղ, դալաբր, մարտացու, վաղակաւոր, սու-
սեր, նրան» վերոյիշեալ օրինակը: Նոյն այդ
օրինակը ծանօթ է եղել նաեւ *Περὶ ἐρμηνείας*
գրոց մեկնութեան մասին, ասում է՝ «Իսկ ի
բազմանունութեան, որպէս եւ սուսերն եւ նրան
բազմանունութեան, որպէս եւ սուսերն եւ նրան
միեւնոյն ելով՝ զանազան զմանէ ստորագին ա-
նունքն» (էջ 498, 9 11): Այս ընդհանուր օրի-
նակը ցոյց է տալիս միայն, որ յունաբան երկրորդ
եւ երրորդ շրջանների թարգմանիչները ծանօթ
են եղել Թրակացու քերականութեան հնագոյն
թարգմանութեան, եւ նրանք, ինչպէս տեսանք,

¹ Տես նաեւ Էլիաս 55, ¹⁴

ծածական չեն այլևս Գաւթի վերլուծութեան մէջ, ինչպէս եւ Գաւթ-Ոլիմպիոգորոսի խմբի միւս թարգմանութիւններում:

Ե. Այդ տեսակէտից ուշադրութեան արժանի է, ամենից առաջ, սեռական հոլովի վերջաւորութեան ը տառը, որ գործ է ածուած միայն Ներածութեան բնագրում. օրինակ՝ ելոյր էջ 227, կոչեցելոյր, սեռոյր, ասացելոյր 228, Սոկրատոյր, Պղատոնոյր, մարդոյր, միայնոյր, մարդոցն 229, եւ նոյն վերջաւորութիւնները կրկնուած են շարունակ աւելորդ երկում: Գաւթի վերլուծութեան թարգմանութեան մէջ այդ վերջաւորութիւնները հանդիպում են միայն տեղ տեղ՝ Ներածութեան բնագրից քաղուած հատուածներում, բայց ոչ բուն մեկնութեան մէջ. չկան նրանք եւ Գաւթ-Ոլիմպիոգորոսի խմբի միւս թարգմանութիւններում: Թէեւ յունարան երկերի հրատարակութիւնները դեռեւս գիտական բնոյթ չունեն եւ համեմատութեան չեն առնուած ձեռագրական բոլոր տարբեր ընթերցուածները, բայց որքան եւ ծանօթ եմ հնագոյն ձեռագրերին՝ նրանց մէջ եւս սեռականի արտասովոր այդ վերջաւորութիւնները գտնուում են միմիայն Ներածութեան բնագրում: Դժուար է ենթադրել, որ դրանք խմբագրուած ու փոփոխուած լինեն յետագայ ժամանակներում յատկապէս Գաւթ-Ոլիմպիոգորոսի խմբի երկերում, ուստի հաւանական է թուում ինձ, որ վերոյիշեալ թարգմանութիւնները համարուելու են տարբեր թարգմանիչների աշխատութիւն:

Զ. Ներածութեան թարգմանութեանը յատուկ է նաեւ հետեւեալ տառացի դարձուածքը՝ *ἐν τῷ τί ἐστὶ* թարգմանուած է «ի ներում զինչէն» եւ *ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστὶ* «ի ներում որպիսինչէն» Ներ. 229, 230, 244 եւն.: Գաւթի վերլուծութեան թարգմանը, քաղելով օտարոտի այդ յունարանութիւնները Ներածութեան բնագրից, ինքը երբեմն փոփոխում է այդ խթնարանութիւնները եւ նոյն եղանակը թարգմանում՝ «ի ներ զինչէումն» եւ «ի ներ որպիսինչէումն» Գղոր. 256, 288 եւն.: Իսկ Սահմանաց թարգմանն աւելի եւս հայացուած ձեւով ունի «ի զինչէումն» Սահմ. 122, նաեւ Գղոր. 356: «Ներում» եւ «ի ներում» յունարանութիւնները միւս թարգմանութիւններից եւ ոչ մէկում գործածական չեն. մի անգամ միայն Արիստոտէլի «Յաղագս մեկնութեան» բնագրում պատահում է «ներում բարոյն» ասացուածքը, որ թուում է աղճա-

տուած կամ կասկածելի (տե՛ս Fr. C. Conybeare, *Anecdota Oxoniensia*, էջ 50:

Դ. Ինչպէս վերեւ յիշեցի (§ 44, 3), Ներածութեան թարգմանը յունարէն *ἐν* նախդրի դիմաց երկու անգամ միայն գործ է ածել նաեւ «*ὑ*» նախդիրը, որ սովորական էր յունարան առաջին եւ երկրորդ շերտերի թարգմանութիւններում: Թուում է, որ Ներածութեան բնագրից ունենալով քերականական իւրայատուկ կերտումներ, զերծ չէ եղել հնագոյն թարգմանութիւնների անմիջական ազդեցութիւնից՝ ոչ միայն իր բառապաշարի (§ 47, 1), այլ եւ քերականութեան մէջ: Նրանց փոխադարձ առնչութեան յատկանիշներ կարող են համարուել նաեւ արուեստական յունարանութիւնների ու քերականական անհարազատ ձեւերի հետեւեալ օրինակները. 1. *οἱ κατὰ μέρος* ըստմասնայքն Ներ. 233, 12, 233, 11, 245, 29, զըստմասնէցն Ներ. 240, 13, 14, ի մասնէքն Իրեն. Ընդ. հերձ. 31, միըստմիջեց Ներ. 244, 30, Փիլ Լին. 74, ըստ միջէքն Տիմ. Հակ. 182, 5, ըստ միջէքն Տիմ. 6, 3, ըստ բոլորէքն Ար. Պէր. 466, 24, զայլմէց Ար. Պէր. 463, 18, 22 եւն. 2. *οἱ καὶ ἑχαστον* ըստիւրոքանչիւքն Ներ. 233, 13, Ար. Ստոր. 394, իսկ իւրաքանչիւրն Գղոր. 290, 11, 12 (= DPorph. 138, 26, 27). 3. *τὰ ὑπερλίττα* ընդմիջամբքն Ներ. 232, 18, 22, 234, 3, 4, Գղոր. 294, 37, 297, 27, Էլ. 77, 26, 79, Ար. Ստ. 361, 7, 4. *καὶ ἀπὸ* ըստինքեան Ներ. 235, 35, 36, զըստինքեանն Տիմ. Հակ. 114, 5, զըստինքեանն Տիմ. Հակ. 164, 11, Էլ. 81, 5, մասինցն, առաջինցն Ներ. 234, 19, 232, 37, «երկնայինց եւ աստուածայինց» Փիլ. Լին. էջ 416, անձինցն Ար. Պէր. 461 եւն:

3. Ներածութեան հայերէն բնագրի լեզու-քերականական հետազոտութիւնն անհրաժեշտ է աւելի եւս խորացնել, համեմատելով հայերէնը յունարէն բնագրի հետ: Բայց, կարծում եմ, որ վերոյիշեալ դիտողութիւններն անգամ հիմք են տալիս ենթադրելու, որ այս գրուածքը թարգմանուած պիտի լինի Գաւթ-Ոլիմպիոգորոսի խմբի երկերից առաջ, հաւանաբար, յունարան երկրորդ շերտի թարգմանութիւնների ժամանակաշրջանում: Գաւթի վերլուծութեան թարգմանը ոչ թէ ինքն է թարգ-

¹ Յունարէն հրատարակութիւնն իրերիս հետ թարգմանեց Բագուի աւերածութիւնների ժամանակ, եւ այժմ, դժբախտաբար, չունի ձեռքիս խնդրի վերջական լուսաբանութեան համար:

մանել այդ բնագիրը, այլ, ըստ երեւոյթիւն,
օգտուել է արդէն գոյութիւն ունեցող նախնա-
գոյն թարգմանութիւնից: Նոյնը տեղի է ունեցել
եւ թրակացու քերականութեան հետ, որի
թարգմանութիւնը յունարան տոաջին շրջանի
աշխատութիւն է, մինչդեռ Դաւիթ քերական-
նի մեկնութիւնը, ինչպէս կը տեսնենք, աւելի ուշ
ժամանակի եւ յունարան այլ շերտի արտա-
դրութիւն է:

Սերեան:

(Շարունակելի:)

ԻՍԼԱՄԸ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Շարունակութիւն)

ԺԵ.

Հինգետասաներորդ Մոլորութիւն՝ «այլազգեաց»:

Որ զհայդենս ոչ ուտեն:
Եւ նախ գիտելի է զի երեք իր ոչ պղծի,
մէկ² լեզուն թէ ընդ այլազգիս խօսի. երկրորդ,
ձեռքն. թէպէտ զանսուրբ կենդանիս՝ ըմբռնէ³,
երրորդ՝ սուրն զանազան իր հատեալ՝ ոչ պղծի⁴.
Արդ՝ հարցանեմ զձեզ. ձեռն սուրբ եւ
դանակն սուրբ, զինչ որ է պղծէ զկենդանին:
Ասեն թէ յանուն Հօր⁵ եւ Որդի եւ հօգի
զԱստուած անուանեմք թէ զայլ ոք: Ասեն նոքա
թէ զԱստուած անուանէք, այլ երեք ասէք:
Ասեմք ապա դուք ընդէր ասէք, ըս նամի⁶
խուտա, ըսմիլա ուսման ու ուսման յիշեցիք. եւ
եւ դուք՝ զերրորդութեան⁷ անուն յիշեցիք. ոչ
թէպէտ դուք ի լեզուս ձեր ըս նամի խուտայ
ասէք, եւ մեք ի մերս յանուն Աստուծոյ, թէ ի
պղծի զանազան լեզուս: Արդ՝ հարցանեմ թէ ի

ձեր լեզուդ ասէք ըսմիլա ի վերայ անսուրբ
կենդանոյ, որպէս արջոյ կամ գայլոյ, եւ զենուք
զնա, սրբի թէ ոչ. թէ սրբի, ընդէր դուք զա-
մենայն կենդանիս այսպէս ոչ զենուք եւ ուտէք:
Եւ թէ ասեն ոչ սրբի. «ասեմք»¹ թէ որպէս
ըսմիլայն զպիղծ կենդանին ոչ սրբէ, նոյնպէս
Հայր եւ Որդի եւ «Հօգին»² զսուրբ կենդանին ոչ
պղծէ: Ապա ուրեմն ոչ է խոտելի³ քրիստոնէից
զենեալն:

[ա] Եւ թէ ասեն. վասն զի դուք «անթլիատ»⁴
էք, ասեմք. եթէ «անթլիատի»⁵ զենումն պիղծ է,
հայրն Սբրահամ, դեռ եւս անթլիատ գողով,
հրամայեաց Աստուած առնուլ ոչխար «երեմեան»⁶
եւ արջառ եւ նոխազ, եւ տատրակ եւ աղանի,
եւ պատարագեաց. եւ ընդ երեկս ետես «զԱս-
տուած»⁷, միթէ ոչ եղեւ ընդունելի⁸:

Եւ այլ «յառաջ»⁹, նոյ՛ յորժամ¹⁰ ել ի տա-
պանէն եւ ի սուրբ կենդանեացն պատարագեաց
եւ ընկալաւ Աստուած: Նոյնպէս եւ զԱբելի պա-
տարագն՝ ընկալաւ Աստուած հրով¹¹: Եւ արդ՝
զինչ ասէք. պիղծ էր նոցա զենմունքն, զի եւ
նոքա անթլիատք էին¹²:

Եւ թէ ասեն. յայնժամ դեռ եւս ոչ էր
ուխտ թլիատութեան, ասեմք թէ յայնժամ ոչ
էր ուխտ թլիատութեան, եւ այժմ բարձեալ է
ուխտն այն, եւ մեծագոյն ուխտ տուեալ մեզ՝
քրիստոս: Եւ որպէս նոցա զենմունքն սուրբ էր որ
անթլիատք էին. նոյնպէս եւ «մեր»¹³ սուրբ եղիցի:
«Այլ եւ ի Տմէլ»¹⁴ մեծ քաղաքն ձեր ոչ են
սունի տաճիկ քան զձեզ. որ «զենմունքն»¹⁵ քրիս-

1 Ա. «ասեմ»:

2 Ա. «Հօգին Սուրբ»:

3 Ա. «ոչ ուրեմն խոտելի»:

[ա] Ստորեւ. այդպէս նշանակուած հաստուածներ Ա. ի
մէջ հոս են, աւելի բնական կարգով:

4 Ա. «անթլիատ»:

5 Ա. «անթլիատի»:

6 Ա. «եռամեան»:

7 Ա. «Աստուած»:

8 Ա. ունի. Այլ եւ քառասուն ամն յանապատին

Ժողովուրդքն անթլիատք էին, եւ զայն ամենայն զենմունք

եւ պատարագ մատուցին Աստուծոյ, միթէ ոչ եղեն ըն-

դունելի:

9 Ա. «յառաջ»:

10 Պակասէ յԱ. նոյն:

11 Ա. «հրով ընկալաւ», եւ նոքա անթլիատք էին:

12 Ինչպէս որ կը տեսնուի Ա. ի մէջ տեղագիտութեամբ է

այս նախագատութիւնը:

13 Ա. «մեր»:

14 Ա. ունի. «Այլ եւ Մահման ձեր գրեալ եւ ա-

ւանդեալ» թէ յոր վայր որ իցէ հայ մարդ, զամենայն զեն-

մունքն նա առնէ, եւ հալալ է. եւ թէ քաղաքի մի հեռի

ի շրջի կողմանց ոչ իցէ քրիստոնէաց, ապա տաճիկն զենեցէ:

Ապա եթէ դուք ուրանայք զայս եւ ծածկէք, այլ

ի դմէն:

15 Ա. «զամենայն զենմունքն»:

1 Ա. «ճաճկաց»:

2 Ա. «ն» (առաջին?):

3 Ա. «ըմբռնէ»:

4 Ա. սուրբն. Լուսանցքի վրայ ունի. «Որ ի զուրանն

ի Եւս Սուրբան գրեալ է վասն զենման կենդանեաց, եթէ

«քրիստոսայ», որ է դանակն քրիստոնէի:

5 Մեր սրբականի մէջ գրչի յայտնի թերի մը կայ

հոս: Ըստ Ա. ի. «Ասեն թէ յանուն Հօր

դոյն Սրբոյ ասէք: Ասեմք թէ հայր»:

6 Ա. «Ապա»:

7 Ա. «զերրորդութեան»:

8 Ա. «ոչ է պղծու»:

Ի վերայ ասացաւ: Դարձեալ: